

טעמא דאורייתא

גליון שבועי מבית אליה תמימה

פרשת חיי שרה - גליון 16

כל שרשי המצוות אחוזים במעשי אבות

התורה בבראשית האריכה הרבה בסיפורי האבות ובמעשיהם, וצריך ביאור מה בא ללמד כל אותה האריכות בסיפורי האבות ובמעשיהם, והנה ברש"י (בראשית כ"ד מ"ב) עמד על האריכות הגדולה במעשה דאליעזר עבד אברהם, והביא את המדרש 'אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה, מבואר בדברים אלו שיש בכל סיפורי האבות רמזים להרבה גופי תורה הטמונים בהם, יש צורך לבאר איפה מהם הגופי תורה הרמזים במעשי האבות והכמוסים בהם.

בספר אליה תמימה דרכנו בסיעתא דשמיא בדרך חדשה הפותחת שערי אורה בהבנת סיפורי האבות, נביא כאן הדברים כפי שנכתבו בסיעתא דשמיא במאמר הראשון בספר, הפסוק אומר (דברים י"ב י"ג) **'ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמור את מצוות ה' ואת חקתיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך'**. נראה כי כוונת הפסוק כאן שמפרש בקצרה את טעמי המצוות וזהו שכתוב 'מה ה' אלקיך שאל מעמך' היינו שזה כללות העבודה כולה, ונכתבו כאן ג' טעמים, הא' 'ליראה את ה' אלקיך' הב' 'ללכת בכל דרכיו' והג' 'לאהבה אותו'. וההמשך הוא הדרך איך לקיים ג' עניינים אלו על ידי עבודת העשי ושמירת הלאוין.

וצריך לבאר איך כל המצוות עומדים על ג' יסודות אלו, ונתחיל בעזרת השם לבאר העניין הנה התורה שבעל פה נתחלקה לששה סדרי משנה, נראה כי לא בכדי היא נתחלקה לששה סדרים, טעם החלוקה היתה כי כל סדר מעמיד נדבך חדש בעבודת השם, ויש לעמוד בזה על עניינם של כל סדר וסדר.

נראה כי **סדר זרעים** הכולל בתוכו את עניין התרומות ומעשרות הפרשת חלה וכדו' מורה לאיש הישראלי לקרוא בשם ה' על האוכל כדי לקדשו ולהעלותו לקדושה, על ידי כל המצוות שבסדר זרעים עולה הפרי למדרגתו הגבוהה. והנה זה הוא ממידת האהבה להשי"ת שכיון שאוהב אותו קורא בשמו ומקדש את כל הבריאה ומביאה לתיקונה.

סדר מועד מורה לאיש הישראלי להודות לקב"ה על החסד שהטיב איתנו ולזכור לדורות את חסדיו שברא לנו את העולם ושהוציאנו ממצרים ונתן לנו את התורה וסיבבנו בענני הכבוד, וזה בכדי שנדע להכיר לו טובה

בפתח הגליון

אברהם אבינו ע"ה למד מלבנו כל התורה והמצוות

במתני' קידושין פ"ב א' מציינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי. וצריך ביאור מנא ידע אברהם אבינו ציווי התורה כדי לקיימם, הא עדיין לא נתנה התורה.

והנה ביומא כ"ח ב' אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וכו', אמר רב ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שנאמר תורותי אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה. וצ"ב מה אתי רב לחדש יותר ממשנ"ת במשנה בקידושין, דשם ג"כ נתפרש להדיא שקיים אברהם כה"ת.

ובהרחב דבר להגאון הנצי"ב (בראשית כ"ו ה) כתב דחלוק לשון 'עשיה' מלשון 'קיום', ד'עשיה' הוא שממציאם ע"פ עיונו, וקיום היינו עשיית המצווה, ומבואר דאברהם לא זו בלבד שקיים התורה והמצווה, אלא חידש המצוות מדעתו. וכן מבואר במדרש (בר"צ"ה ג') וז"ל, ומדיכן למד אברהם את התורה, רבן שמעון אומר נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה, ומנין שכן הוא שנאמר אף לילות יסרוני כליותי, רבי לוי אמר מעצמו למד תורה, שנאמר מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב, ר' יונתן שר הבירה אמר אפילו עירובי תבשילין היה אברהם יודע.

מיהו אכתי יל"ב דבשלימא למ"ד שנעשו כליותיו כשתי כדים של מים נחא דהיה לו השפעה של תורה מן השמים, וממילא אין אתנו יודע האין נעשית השפעה זו, אך למ"ד שמעצמו למד תורה, בשלימא הציונים שנתפרשו לבני נח שייך שיעמיק במ וירחיב במ ויחדש בהם חידושי הלכות, אך הנך ציוויים שלא נאמרו לבני נח האין עלה בדעתו כדברים ההם והדבר פלא האין הגיע מעצמו לחדש מצוות שאין להם טעם גלוי, ואף אם טעמם נגלה מ"מ לא כל הטעמים שוים, ויש מהם שלאחר שנתברר לנו דין התורה נוכל לתת לזה הטעם אך לא יעלה על דעתינו מכח טעם המצווה לחדש המצווה, וצ"ב.

ועיי' באורחות צדיקים (שער התורה) כאשר מציינו באברהם אבינו, זכרוננו לברכה שלא למד מעולם בפני שום אדם, אך מעצמו היה יושב ומחשב אחר המצוות, ולמד מלבנו כל התורה והמצוות, עד שהעיד עליו הכתוב וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי, ואמרו חכמים זכרונם לברכה שאפילו עירובי תבשילין היה יודע. ומבואר מדבריו בפירוש כנ"ל שחידש מעצמו התורה והמצוות, וצ"ב כנ"ל.

ואשר יראה לבאר בזה ע"פ דברי הרמב"ם לענין תמורה (פ"ג מתמורה ה"ד) וכל אלו הדברים כדי לכוף את יצרו ולתקן דעותיו, ורוב דיני התורה אינם אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים, וכן הוא אומר הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת, להודיעך קושט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך.

ויתכן לבאר דברי הרמב"ם דכל המצוות ניתן לחדשם מדעתו, והיינו שכאשר יעיין האדם בנפשו האין יוכל להשלימה יוכל להעלות כל המצוות, ואף שיש מן המצוות שנראה שלא היינו מחדשים אותם בעצמינו, ויתכן שהיינו חושבים בדעתנו שמוא אפשר למצוא כביכול עצה אחרת לתקן את נפשותינו, אך בוודאי אין הדבר כן וכמו שכתב המס"י (פ"ה - בענין אחר) והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשבו להנצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו, כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו, ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. וה"ה לענייננו שכיון שהעצה שנתנה לתיקון ויישור המעשים מוכרחת היא לרפואה ולא יתכן להתרפאות זולת העצה ההיא.

ומעתה י"ל שהיה אברהם יושב ומחשב האין ישלים נפשו יותר ויותר, ובה השיג מצוות התורה [ועיי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' צ"ד]. ויש להרחיב עוד בזה, ואכמ"ל. [ועיי' עוד בזה בספר אליה תמימה בהקדמת הדברים שבפתיחת הספר].

ולקיים מצוותינו, סדר זה אף הוא שייך אל מידת האהבה כי המועדים מורים לנו לזכור את חסדי השם שעשה עמנו ועל ידי זה נבוא לאהוב אותו. נמצא כי שני סדרים אלו מורים לנו לאהוב את השי"ת ולהדבק בו בצורה זאת.

נראה כי סדר נשים מורה על מידת 'ללכת בכל דרכיו', דיסוד המצוות שבה הסדר עניינם ללכת בדרכי השי"ת כאמור בריש פרשת קדושים (ויקרא י"ט ב') 'קדושים תהיו כי קדוש אני', וזה הסדר בא למדנו שלא להתחתן עם הקרובות שפוגש אותם תמיד, ושלא לבוא על אישה בדרך תאוה וזנות רק בדרך של יחוד וקידושין.

סדר נזיקין אף הוא מורה על ההליכה בדרכי ה', רבותינו למדונו (שבת נ"ה א') כי חותמו של הקב"ה אמת, סדר נזיקין בא לברר עם מי האמת והצדק ועל מי מוטלת חובת התשלום. נמצא עד כאן כי שני סדרים אלו – נשים נזיקין מורים על ההליכה בדרכי השם.

סדר קדשים מדבר על דיני הקרבנות, ועניין הקרבן פירש הרמב"ן (ויקרא א' ט') כי הבהמה עומדת תחת האדם ועל ידי זה הרי הוא כמו שהקריב עצמו למזבח, וזה שייך אל מידת היראה כי האדם שמתירא מהשי"ת מתבטל אליו ונכנע מפניו ותכלית הביטול הוא שמקריב עצמו להשי"ת.

וסדר טהרות המלמד על הטהרה בכניסה למקדש ובאכילת הקדשים, אף הוא ממידת היראה, כי ממידת היראה ראוי שלא לבוא אל המלך בלבוש שק ושלא יהיה הגוף מלוכלך בזוהמת הטומאה בעודו לפני המלך או בעודו עוסק עם הקדשים שהוקרבו לפני המלך. נמצא כי שני סדרים אלו – קדשים טהרות מורים על מידת היראה.

נמצא איפוא כי סדרי זרעים ומועד מלמדים אותנו לאהוב את השם, סדרי **נשים נזיקין** מלמדים אותנו לילך בדרכי השם, וסדרי **קדשים וטהרות** מלמדים אותנו לירוא מהשי"ת.

ונראה בזה לבאר את הרמזים הטמונים במעשי האבות, נראה כי בספר בראשית מונח עיקר כל טעמי המצוות כי כל אחד מהאבות לקח לעצמו חלק אחד מעיקרי העבודה, **אברהם** לקח לעצמו את מידת האהבה, **יצחק** לקח לעצמו את מידת היראה כי כל אחד מהאבות קיים את המצוות הקשורים לחלקו, (ובודאי כל אחד קיים את כל התורה כולה כמו שאמרו רבותינו אלא שכל אחד דקדק ביחוד בחלק העבודה השייך אליו, ולכן זכרה זאת התורה בפירוש רק את החלק שדקדק בו ולקח לחלקו).

ונתחיל לבאר הדברים, נתבאר לעיל כי **סדר זרעים** שייך למידת האהבה, ומצינו **באברהם** שדקדק בעיקרו של סדר זה כי נתבאר לעיל כי עיקר סדר זרעים הוא בכדי לקרוא בשם ה' על הדברים החומריים, ונראה כי זה רמוז במעשי אברהם שקרא בשם ה', ועל כן נזכר זאת בפירוש בפרשה שנאמר (י"ב ח', כ"א ל"ג) 'ויקרא שם בשם ה'', ובמדרש מבואר שכך האהיב שם שמים על הבריות ע"י שאמר להם לברך את ה' – שהוא ג"כ קריאה בשם ה' כידוע,

הסדר הנוסף השייך למידת האהבה הוא **סדר מועד** וכמו שביארנו לעיל טעם הדבר, ומצינו **באברהם** שנזכר עליו בפירוש שקיים זה הסדר, שנאמר (י"ח ד') 'קח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ', ואמרו בגמרא (ר"ה י"א א') שבסוכות היה המעשה, ונראה דבזה רמוז קיום מצוות סוכה שהוא תחת העץ ובתלוש הכתוב מדבר, (ואל תשיבני מדברי התוס' שם שיש ע"ז תירוץ באופן אחר והוא מבואר ברוקח).

ובמדרש (רבה פרשה מ"ח י"ב) אמרו על הכתוב (י"ח ה') 'ואקחה פת לחם וסעדו לבכם וגו' ויאמר מהרי שלש סאין קמח סלת לושי ועשי עוגות' וגו' הדא אמרת פרוס הפסח הוה, (והמדרש פליג על הגמ' הנ"ל), הנה מבואר כאן על אברהם שקיים את המצוות השייכות לזה הסדר.

יצחק לקח לעצמו את מידת היראה, ולכן נזכר בו בפירוש קיום עניין סדרי קדשים טהרות השייכים למידה זו וכתבאר לעיל, **סדר קדשים** נזכר קיום עניינו על ידי שנעקד על גבי המזבח לקרבן, **וסדר טהרות** נזכר עניינו בחפירת הבארות אשר סתמום פלישתים, כי נראה שאותם הבארות היו מקוואות שמעיין כשר לטבילה, ולכן חפרן כדי להרבות הטהרה, ובזה רמוז קיום עיקר סדר טהרות שגם הוא שייך ליצחק כמו שנתבאר לעיל.

יעקב לקח לעצמו את מידת ההליכה בדרכי ה'. ולכן נזכר בו בפירוש קיום **סדר נזיקין** שעמד על משכורתו (כמ"ש כ"ט ט"ו) וקיים דיני שכירות כתיקונם (כמ"ש ל"א ל"ט מ') ונהג במידת האמת – היפך לבן הארמי, ובזה קיים עיקרו של סדר נזיקין שהוא ההליכה בדרכי ה' במשפט האמת. גם קיים **סדר נשים** שקידש את נשיו ועבד בשבילם כמה שנים.

והנה כתוב בפסוק (בראשית ל"ז ב') 'אלה תלדות יעקב יוסף' וגו', ומבואר שיוסף הוא המשך דרכו של יעקב אביו, והטעם שגם הוא נהג במידת ההליכה בדרכי ה' והוא המשך את אביו בקיום סדר נשים, ולכן ירד למצרים ששטופים בזימה ועמד בנסיון דגילוי עריות באשת פוטיפר, ובזה נרמז סדר נשים שעיקרה הוא להתקדש שלא להלך אחר תאוותיו שבכל עת ולייחד לו אישה מסוימת שיבוא אליה.

ונראה עוד, שהנה היפך **מידת האהבה** הוא **התאוה** כמ"ש (משלי י"ח) 'לתאוה יבקש נפרד', והטעם כי שורש מידת האהבה הוא ממידת החסד וכשהאדם לוקח לעצמו את מידת החסד ממילא הרי הוא מסיר אותה מזולתו, והנה במדרש (בראשית רבה נ"א ט') איתא גבי לוט 'לתאוה יבקש נפרד' – זה לוט שנפרד מאברהם והלך לסדום, (עוד מצינו במדרש שלוט היה להוט אחר עריות וזה גם ממידת התאוה), נראה כי לא בכדי נתמודד אברהם עם לוט, לוט הוא היפך מידת אברהם, בהתמודדות של אברהם עם לוט היה טמון נסיון שלא ילך אחר דרכיו של לוט.

והיפך עניין **היראה** הוא **הקנאה** והטעם כי הקנאה עניינה שלא יהא לחברו יותר ממה שיש לו, וזה מצד שמרגיש עצמו שראוי שיהא לו כל מה שיש לזולתו, וזה היפך היראה שעניינה ביטול והכנעה, ולכן נתמודד יצחק עם רועי גרר שכעסו עליו מחמת שקינאו בו, והם היפך מידתו שהיא היראה.

ומידת ההליכה בדרכי השם מתחלקת לשנים כי היפך מידת **האמת** הוא **השקר** ולכן נתמודד יעקב עם לבן הארמי שהיה גדול ברמאות, (גם שיעקב נתמודד עם עשיו שערער על מכירת הבכורה שג"ז היפך האמת מידת יעקב), והיפך מידת **הקדושה** הוא **הטומאה** ולכן יוסף נתמודד עם מצרים שהם היפך מידתו, נמצא כי כל אחד מהאבות נתמודד עם מה שהיפך מידתו והכניע את הרע בעניין עבודתו שלא היה כאותם הרשעים שעשו היפך עבודתו.

נראה איפוא כי גם זה רמוז בסיפורי האבות, עומק טעמי המצוות ושרשיהם, כל אחד מהאבות לקח לעצמו חלק אחד בעבודה כדי להשלים אותו ולהדבק במידתו, כל אחד מהאבות היה צריך להלחם דוקא עם מי שהיפך מידתו כדי להכניע את כוח הקליפה ששרתה על מי שהיפך שלו. ועוד יש בדברים אריכות מופלאה ויובא בעז"ה בגליון הבא.

איך עשה אליעזר ניחוש

שאינו סיבה בעצם אלא רק עושה אותו סימן, כגון פיתו נפלה מידו שמחשב זה לסימן שלא יצליח בהבלי רוחו. אבל אליעזר עשה סימן אם הנערה תשאב שהוא סימן אמיתי שהיא משפחת אברהם, ויונתן עשה הסימן אם יעלו פלישתים שהוא סימן אמיתי שהם חוששים מהם ואינם נלחמים.

והנה לדעת הר"ן ודאי אין כוונתו שהסימן הוא סיבה גמורה לבדו, דא"כ אי"ז סימן כלל אלא באמת הנערה היא ראויה לאברהם והפלישתים אינם ראויים לילחם. ואי"ז ניחוש כלל. אלא ודאי כוונתו שאינו טעם גמור והוי בתורת סימן, והיינו שאם הפלישתים קוראים אליו אי"ז מכריח לגמרי שאין בהם כלל כח, אלא הם קצת חוששים אך מ"מ הרי הם רבים כחול הים ובודאי אי"ז מכריח שיונתן ונערו לבדו ינצחום, והוי רק קצת טעם והדבר צריך להבין למה באמת אין בו איסור ניחוש.

והנראה בזה דהנה נתבאר שטעם איסור ניחוש הוא משום שסומך על הסימן ולא על הקב"ה, ואין כח לסימנים כלל דהכל מהקב"ה ואין בלתו. ומעתה נראה לבאר יסוד כוות הר"ן. דהיכא שיש איזה טעם בניחוש, אז ממילא יכול לעשות הסימן בתור לידע מה כוונת הקב"ה, דבאמת אינו סומך על הסימן כלל אלא בלתי לה' לבדו, אך עושה הסימן ואומר שאם הקב"ה יעשה כך וכך הוא סימן שכוונתו כך, והוא רק יהכא שבאמת יש טעם בסימן ויש קשר לענין, שאז הוא באמת יכול להיות סימן מה'.

וזהו שאמר אליעזר להדיא ה' אלקי אברהם אם ישך מצליח דרכי, שעיקר אמירתו היה פניה ותפילה לקב"ה וכל עיקר מעשהו היה מעשה של בטחון בקב"ה בעינים עצמות. ובאמת לפי"ז גם הר"ן מודה להתוס' שמעשה דאליעזר היה דרך תפילה גמורה, אלא שהתפילה היתה שהקב"ה יביא לו סימן ולכן היה ניחוש. אלא שניחוש כזה מותר כיון שהוא סומך על הקב"ה.

(מתוך אליה תמימה - אמונה וביטחון - כת"י)

ה' אלקי אדני אברהם אם ישך נא מצליח דרכי וגו' (כ"ד מ"ב)

הנה אמרו בגמ' חולין צ"ה ב' כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש. ומבואר מזה שמעשה דאליעזר היה זה ניחוש גמור השייך ללאו דלא תנחשו. והיינו שאיסור לא תנחשו שנאסר בתורה הוא לתלות מעשיו באיזה סימן ולומר אם כך יקרה הרי הוא סימן שהדבר טוב ואם כך יקרה הריהו סימן שהדבר רע, וזה אסרה תורה משום שח"ו לסמוך על המקרים אלא הכל מה' לבדו, והמאמין ובוטח בה' יידע שהמקרים הבל.

ועמדו הראשונים שם בזה היאך באמת אליעזר ויונתן עשו ניחוש ולא חששו לאיסור לא תנחשו. ומצינו בזה כמה דרכים בראשונים: התוס' כתבו שמעשה דאליעזר לא היה בו משום ניחוש כלל משום שאליעזר לא סמך באמת על הסימן ולא היה זה אלא דרך תפילה שיזמן לפניו הקב"ה את הנערה הראויה. (והא דלמדו משם גדרי לאו דלא תנחשו ואמרו כל שאינו כאליעזר עבד אברהם אינו ניחוש, היינו רק את צורת המעשה, אך מ"מ אליעזר עשה את המעשה בתור תפילה ולא בתור לסמוך על הסימן).

אמנם במעשה דיונתן בן שאול לא שייך ענין תפילה כלל, ומעשה שיונתן היה במלחמת פלישתים שיצא עם נערו לבדם להלחם בכל צבא פלישתים, ואמר לנערו סימן אם הפלישתים יבואו בעצמם לקראתנו הוא סימן שלא נצליח, אך אם לא יעזו לבוא לקראתנו אלא יקראו אלינו לבוא אליהם אז הוא סימן שנצליח. ושם לא שייך ענין תפילה. וכתבו התוס' (וכ"ה ברד"ק בשמואל שם) שבאמת יונתן היה עולה בין כך ובין כך ולא נתכוין שאם יקראו לו הפלישתים לא יעלה ולא היה זה אלא לעורר את נערו לילחם.

אבל הר"ן שם דרך אחרת עימו וכתב שבאמת אליעזר ויונתן סמכו על הניחוש שלהם ועשו אותו לסימן גמור, ומ"מ היה מותר להם וביאר הר"ן דהיכא שהניחוש יש בו טעם וסיבה אמיתית לגרום להדבר, מותר לנחש, וכל איסור ניחוש הוא שתולה בדבר

ביאורים על הפרשה

ויש להעיר קצת דבחז"ל למדו מזריזותה, דכל מעשיהם של צדיקים בזריזות, ולדברי הגר"ז צב"ק מה ראה איכא, שמא רק בגלל העניין הנ"ל עוררו אותה מן השמים להזדרז. ולכאן י"ל דמה שלא ביארו חז"ל משום דברי הגר"ז דכיון דאצל בני נח הלילה הולך אחר היום, וממילא היה ליום זמן רב עד עלות השחר, וממילא לא היה כל מניעה לסיים הדבר עוד באותו היום. ומה שאליעזר הדגיש להם העניין י"ל דהנה אחד מתנאיו של אליעזר שתהיה ראויה להכנס לבית אברהם (עי' רש"י פסוק י"ד) וממילא הדגיש להם היותה ראויה ביותר.

ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו וגו', ותמהר ותער כדה וגו' (כ"ד, י"ח - כ')

הגר"ז צ"ל ביאר דהנה אליעזר בתפילתו לעת ערב אמר 'הקרה נא לפני היום' והיינו שביקש שעוד היום קודם שקיעת החמה תבוא הנערה, והיינו שיהא גם נס זדי אף שלענת ערב הוא. ובזה ביאר אמאי באמת מיהרה רבקה כ"כ כדי שתתקיים בקשתו, וכן אליעזר כשסיפר לבתואל ולבן הדגיש ענין זה שהכל היה במהירות, והיינו שהדגיש תפילתו שבקש שיהא עוד באותו היום.

תגובות שהתקבלו על הגליזנות הקודמים

מפני ריבוי התגובות המתקבלות בס"ד, קצרה היריעה מהכיל את כולם והבאנו כאן כפי שהחזיק המקום וע"פ שיקולי מערכת, ועמכם הסליחה

גדר שמיני למילה – מאמר מפתח הזהב

במאמר מפתח הזהב להבנת דיני התורה (שנתפרסם בגליון לך) עמדנו ביסוד וגדר דין יום שמיני למילה ע"פ דברי האבני נזר שכתב שתינוק שספק אם נולד בשמיני או בשבת א"א למולו בשבת הבאה ע"י שנעמיד האם בחזקת מעוברת שלא ילדה, משום שישד שם שחזקה אומרת רק שלא ילדה ביום שישו אך אינה יכולה לומר שילדה בשבת.

הקשינו שם שלכא' למה לא סגי שהחזקה אומרת שלא נולד ביום שישו, וממילא שבת הבאה היתה יום שמיני לחייו, דכיון שביום שישו לא היה חי הרי שבת היא יום ראשון של חייו, שהרי בשבת בודאי היה חי (גם אם לא נולד בשבת), ושבת הבאה היא יום שמיני לחייו. ונתבאר מכח זה לייסד שהאבנ"ז נקט שדין שמיני למילה אינו "יום שמיני לחייו" אלא "יום שמיני ממעשה הלידה" ולזה צריך ידיעה חיובית שמעשה הלידה היה בשבת, ועי"ש שהבאנו עוד ראיה גדולה לזה ואין כאן המקום.

אלא שהעירו שלכא' יש מקום לדון בזה, שאף אם דין שמיני למילה הוא יום שמיני לחייו מ"מ צריך ידיעה חיובית שנולד בשבת. ומשום שיש מקום לדון שיום שמיני לחייו הוא ג"כ דבר חיובי, שלא מספיק לזה שנספור ימים ולא יהיה בידינו אלא שמונה, אלא צריך ידיעה חיובית שהוא שמונה בדוקא. ומעתה אם החזקה אומרת רק שלא נולד בשישי, הרי אין ידיעה חיובית ששבת היא יום ראשון לחייו, אלא רק שאין לנו שום יום לפניו וממילא לא נותר אלא שהיא הראשון, אך אי"ז ידיעה חיובית שהיא ראשון, וממילא השמונה ימים היינו רק שלא מצאנו אצלו יותר משמונה אך אין ידיעה שהי באמת בדוקא שמונה, וזה לא מהני. ויש להתבונן הרבה בסברא זו.

קביעת התאריך ע"פ השמש

בגליון פרשת נח מראיות גדולות מכריחות, שהשמש והירח אינם בעצם לקביעת היום והלילה ולקביעת התאריך, אלא היו רק סימן לידע מתי נתחלף יום ולילה, אך היום והלילה מתחלפים בעצם גם בלא שמש וירח, וכמו שהוכחנו מימות המבול שכתב רש"י שלא שימשו המאורות ומ"מ ודאי נתחלפו התאריכים כמבואר בכל הפרשה. וכן בימי בראשית שהשמש והירח נבראו רק ביום רביעי ומ"מ ג' ימים ראשונים נתחלפו. וכן יש מקומות שהשקיעה והזריחה אורכים משך כמה חדשים ובודאי לא נימא שאינם שם אלא יום אחד.

הקשינו שם בהא דיהושע העמיד החמה ואמר שמש בגבעון דום, דא"כ הוא שהשמש אינו אלא סימן א"כ היה צריך שהיום ימשיך ויתחלף בעת השחמה עומדת, והיה משתבש עי"ז כל סדר הבריאה. והוא פליאה עצומה. ויסדנו שם לחדש שיהושע לא העמיד רק את החמה אלא יהושע העמיד גם את היום בעצמו ועצר את התקדמות היום, וכח הנס של יהושע היה גדול כ"כ ששלט בעצמות היום (אף שהיו מציאות קבועה בבריאה ואין בו ממש) ויכל לעצור היום.

הביאו ע"ז מפרקי דר' אליעזר שכתב שהטעם שיהושע העמיד החמה אינו רק כדי שיהיה אור יום ויכולו להלחם אלא שאותו היום ערב שבת היה ויהושע לא רצה להלחם בשבת קודש ולזה העמיד החמה. ומעתה הוא מבואר היטב שהוצרך יהושע להעמיד גם עצמות היום ולא רק את החמה כיון שרצה שלא יכנס יום השב"ק.

ובעיקר הדבר עוררנו שלכא' הוא מלתא דמסתברא טובא, דהנה בעצם השמש היא היום ודאי סימן שקבע הקב"ה ליום והלילה, דאף שנתבאר שאינה סיבה לעצם היום מ"מ ודאי היא סימן ככתוב והיו לאותות וכו' ולימים. ומעתה כיון שהיו סימן א"כ כאשר השמש עומדת ממילא היו ג"כ סימן שהיום עצמו עומד. אמנם בימות המבול ובמקומות שאין זריחה ושקיעה א"כ אי"ז שהשמש עומדת אלא שלכא כלל שמש, ושם אינה סימן כלל. ודוק היטב.

בענין עבודת האבק

בגליון וירא עמדנו בהא פרש"י שערביים משתחווים לאבק רגליהם ועמדנו בזה מהו עבודה משונה זו להשתחוות לאבק רגליהם. ובאנו לבאר שם שמהות עבודה זו היתה שמבטלים עצמן אפי' לאבק דרכים ומראים שאינם חשובים כלום וזוהי דרך עבודתם ליראתם, וכדרך שביאר החת"ס בענין עבודת בעל פעור שפוערים עצמם לפניו ועי"ש.

אמנם עוררנו שבמפרשי רש"י עמדו בענין האבק ומצינו שם מחלוקת גדולה מה היה אבק זה אם הוא אבק דרכים שאין בו ממש או שהיה אבק השמש והיה זה דרך עבודה לשמש, ויעוי' היטב בכל דבריהם.

ובעיקר הדבר עוררנו לדון, שענין העבודה לאבק הוא משום שאבק הרגלים הוא אות וסמל לעבודת האדם והצלתו שע"י שממהר לעסקיו הוא מצליח ותולה הצלתו בעצמו והשקעותיו, וענין השתחווה לאבק לא היה לעצם האבק אלא למה שהוא מורה שהוא הכוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

עוד ביארו בזה באופן נוסף דהנהו ערביים סבורים שאפילו האבק הנרמס תחת רגלי האדם הוא הדבר המזולזל ביותר וכמו נפשי כעפר לכל תהיה, והתורה נתנה דוגמא לדבר מזולזל אמרה עקב - אדם דש בעקיביו, והנהו ערביים סבורים שמוטב לו לאדם שלא נברא, ועדיף שישאר עפר באדמה, ואפילו העפר הנרמס והמושך עדיף מן האדם והאדם בטל אליו, ודו"ק.

איך זכה אברהם למלאכים

בגליון וירא עמדנו במה שמבואר ברש"י שאברהם זכה למלאכים משום שנצטער שלא באו אורחים ולכן הביא לו הקב"ה המלאכים, ועמדנו בזה שהרי בלא"ה המלאכים היו צריכים לבוא אצלו שהרי באו לעשות שליחות לבשר את שרה ולרפאות את אברהם, וברש"י משמע שלולי שנצטער לא היו באים. ונתבאר שם שבאמת כל מה שזכה למלאך שיבשר את שרה ולמלאך שירפא אותו היה מכח הזכות שנצטער באורחים.

והביאו בזה בס"ד לדברי המדרש רבה שם שמבואר עד"ז ואמרו מדרש שהיה אברהם אומר עד שלא מלתי היו בני אדם באים ועכשיו אינם באים, א"ל הקב"ה אברהם עד שלא מלתי היו ערלים באים אצלך, עכשיו אני ופמליא שלי באים אצלך. מבואר ביותר שביאת המלאכים היתה בזכות עצם מצוות המילה. ועוד נראה מחז"ל שגם קבה עצמו בא לו בזכות המילה כמש"כ אנו ופמליא שלי באים אצלך. (וגם קבה חידוש שביאת הקב"ה אצל אברהם היה בתורת הכנסת אורחים ולא רק בתורת ביקור חולים, ועי' בזה).

משפט דור המבול י"ב חודש

בגליון פרשת נח נתבאר הענין שמשפט דור המבול י"ב חודש. שלכאורה הענין אינו מובן הרי כל החיים מתו מידי ביום הראשון ובמה היה משפטם י"ב חודש, ולמה זה שהיה מים ע"פ כל הארץ זה היה משפט עליהם אחר שכבר מתו. ונתבאר שענין משפט י"ב חודש לא היה זה בתורת עונש בלבד, אלא שמשפט דור המבול היה לטהר ולהחליף את הבריאה המקולקלת בריאה חדשה טהורה כשנ"ת, ולזה היה צריך שלימות של י"ב חודש להשחית ולאבד את הבריאה המקולקלת.

אמנם הביאו בזה דברי הגמ' בסנהדרין ק"ח שאמרו שם שהיה נח מוכיח אותם ואומר עשו תשובה ואם לאו הקב"ה מביא עליכם מבול ומקפה נבלתכם על פני המים כזיקים, והיינו שיציץ את נבלתם ע"פ המים כנודות נפוחים. ולפ"ז מבואר בדברי הגמ' שבאמת היה משפט ועונש לבני האדם כל הי"ב חודש, בזה שנבלתם היתה מתגוללת ע"פ המים בבזיון כזה כזיקים. (ומה שנעשה עם הגוף אחר המיתה הוא משפט ועונש לאדם, כמבואר מהא שהמצרים קיבלו שכר שזכו לקבורה, והיה שכר להם אף שהיה אחר מיתתם).

וביותר איתא במהרש"א שם שפ"ל הא דאמרו שמקפה את נבלתם ע"פ המים, וכתב המהרש"א שכל הי"ב חודש הקב"ה השאיר בנבלתם חיות מועטת, כדי שירגישו היסורין ויסבלו ויהיה עונש להם, וזהו שאמרו שמקפה את נבלתם ע"פ המים כזיקים. ולדבריו בודאי שהיה זה משפט ועונש להם כל הי"ב חודש.

קדושת התיבה

עוד נתבאר שם בגליון, שענין התיבה לא היה היכ"ת בעלמא לינצל מהמבול ע"י שחוצצת בינים לבין המים, אלא ענין התיבה היה לעשות רשות לעצמו שתהא נפרדת מהעולם המושחת, ורק עי"ז יכלו לינצל דכל העולם המושחת היה צריך ליאבד. ובהו נתבאר הא דנח העביר הבהמות והחיות ע"פ התיבה וכל שלא קלקל דרכו התיבה קולטתו, והיינו שהתיבה היתה רשות נפרדת לטהרה, ולא יכלה לקלוט את מי שהשחית דרכו.

והביאו בזה עוד מדברי המדרש שאמרו עה"פ וזה אשר תעשה את התיבה, שמילת וזה באה לרבות שעתיד שלמה ללמוד במידות אלו בבנין בית המקדש. ומבואר בזה שמידות התיבה היו מענין מידות המקדש, וכמותם מדה שלמה בבנין ביהמ"ק, והוא הענין הזה שענין התיבה היתה בית מובדל לקדושה ודוק.

תגובות והוספות יתקבלו בברכה, ויבאו בעז"ה במדור ההערות (על דעת העורך)

ניתן לשלוח תגובות במייל בכתובת 1315615645@gmail.com או בטל' 0527195975

לתרומות נא לפנות לכתובת המייל או לטל' הנ"ל, ניתן לתניח את הגליון

ניתן לקבל את הגליון במייל בכתובת הנ"ל, כמ"כ ניתן לקבל ספר אליה תמימה (מהדורת מייל)